

Monumentnummer*: 528474

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **28 oktober 2011**
Kadaster deel/nr **82940/74**

Woonplaats* **Rozendaal** *Gemeente** **Rozendaal** *Provincie** **Gelderland**

Locatiennaam **Rozendaal** *Locatieomschrijving* **BY Rosendael 1**

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Rozendaal	C			2301
Rozendaal	C			2302
Rozendaal	C			606
Rozendaal	C			2369
Rozendaal	C			2370
Rozendaal	C			2371
Rozendaal	C			2372
Rozendaal	C			2373
Rozendaal	C			2378
Rozendaal	C			2379
Rozendaal	C			2380
Rozendaal	C			2381
Rozendaal	C			1068
Rozendaal	C			1793
Rozendaal	B			156
Rozendaal	C			1867
Rozendaal	C			1849
Rozendaal	C			625

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Rozendaal	C			623
Rozendaal	C			1868
Rozendaal	C			1794
Rozendaal	C			627
Rozendaal	C			408
Rozendaal	C			1742
Rozendaal	C			1847
Rozendaal	B			153
Rozendaal	B			152
Rozendaal	C			624
Rozendaal	C			604
Rozendaal	C			1069
Rozendaal	C			2110
Rozendaal	C			406
Rozendaal	C			2226
Rozendaal	C			2203
Rozendaal	C			2212
Rozendaal	B			151
Rozendaal	C			1790
Rozendaal	C			407
Rozendaal	C			1065
Rozendaal	C			1864
Rozendaal	C			1789
Rozendaal	C			639
Rozendaal	C			2120
Rozendaal	C			1038
Rozendaal	C			926
Rozendaal	C			1067
Rozendaal	B			158
Rozendaal	C			633
Rozendaal	C			554
Rozendaal	C			626
Rozendaal	C			2164
Rozendaal	C			2162

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Rozendaal	C			636
Rozendaal	C			1905
Rozendaal	C			432
Rozendaal	C			1841
Rozendaal	C			1791
Rozendaal	B			218
Rozendaal	C			2221
Rozendaal	C			2118
Rozendaal	C			129
Rozendaal	C			131
Rozendaal	C			130
Rozendaal	C			2209
Rozendaal	C			1866
Rozendaal	C			551
Rozendaal	C			126
Rozendaal	C			637
Rozendaal	C			2119
Rozendaal	C			1647
Rozendaal	C			2111
Rozendaal	C			2210
Rozendaal	C			434
Rozendaal	C			1788
Rozendaal	C			1037
Rozendaal	C			435
Rozendaal	C			1863
Rozendaal	C			2211
Rozendaal	C			552
Rozendaal	C			1842
Rozendaal	C			2202
Rozendaal	C			555
Rozendaal	C			1873
Rozendaal	C			647
Rozendaal	C			2163
Rozendaal	C			553

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Omschrijving**

Omschrijving onderdeel 2

HISTORISCHE TUIN EN PARKAANLEG behorende tot kasteel Rosendael. De structuur van het park wordt bepaald door de ligging in het stroomdal tussen twee heuvelruggen en de aanwezigheid van de waterbekkens vanaf de stichting van het kasteel in de 14de eeuw. In 1667 werd Jan van Arnhem (1632-1721), die als vertrouwensman van de Koning-Stadhouder tot de hofkring gerekend kon worden, heer van Rosendael. Van Arnhem was een bewonderaar en kenner van de tuinkunst en onder hem kreeg het landgoed binnen de bestaande hoofdstructuur die werd bepaald door de hoogteverschillen van het terrein en de stroomrichting van het water, een nieuwe tuinaanleg. Deze hoofdstructuur leende zich nauwelijks voor een geometrische rangschikking van lanen, parterres en vijvers langs een centrale middenas, wat toen in de mode was. Allereerst ontbrak een lange oprijlaan op de middenas van het kasteel. De zuid-noord lopende toegangslaan draaide pas op korte afstand van het huis naar de ingang toe, in oost-west richting. Ten tweede belemmerden de vijvers, die in een gebogen lijn achter het huis lagen, een continuïteit van een centrale as door het terrein. Van Arnhem deelde de tuin onder in verschillende tuinen, gescheiden en omsloten door lanen, zodat het verkrijgen van vergezichten duidelijk geen doel vormde. De onderdelen apart kenden wel een geometrische indeling in vakken. Dankzij de natuurlijke aanwezigheid van water kon in de vorm van bassins, fontein en cascaden aan de eisen van een moderne Franse tuin beantwoord worden, eveneens door diverse tuinsieraden als grotten en priëlen en de aanleg van een Sterrenbos en doolhof. De vriendschappelijke relatie met het koninklijk echtpaar en hun veelvuldige bezoeken aan Rosendael leverden enkele bouwprojecten op, zoals de nu niet meer aanwezige Belvédère voor Willem III, een hofkabinetje ten behoeve van Mary Stuart en een nieuwe stal op het voorplein voor de koninklijke paarden.

Na de eerste aanzetten tot verlandschappelijking van het park aan het einde van de 18de eeuw en in het begin van de 19de eeuw, werd in de jaren 1836-1838 in opdracht van A.L. Adolph Torck naar ontwerp van J.D. Zocher jr. het gehele park in landschapsstijl vergraven, met behoud van een aantal onderdelen uit de aanleg in formele stijl uit de eerste helft van de 18de eeuw. De compositie van dit landschappelijke park wordt bepaald door glooiende grasvlakten en de in curven lopende waterpartijen. Deze vlakken worden omzoomd en doorsneden door smalle schelpen- en grindpaden, die om de bewust geplaatste struiken en boomgroepen heen slingeren. De vegetatie is zo geplant dat vergezichten en perspectief verkregen worden over de gras- en watervlakten. Ook opvallend geplaatste bebouwing speelt een rol als blikvanger voor zichtlijnen, zoals de Oranjerie en het Logement op de Smidsberg. Dit laatste, hooggelegen punt werd ook belangrijk als uitzichtspunt over het park en het kasteel. Anderzijds geven de clusters van struiken en boomgroepen en de specifieke plaatsing van solitaires als de tulpenboom, reuzenlebensboom (*Thuja plicata*), zuilcypres (*Libocedrus*) een coulisseachtig effect. Variatie in het kleurenpalet is bereikt door een afwisseling van het groen met enkele rode bomen. Het bos aan de oost- en noordkant en de hoge bomen aan de west- en zuidkant zorgen voor een donkere achtergrond en beëindiging van het vergezicht over het park. Enkele belangrijke rechte assen uit de formele aanleg periode zijn nog goed waarneembaar en doorsnijden het landschappelijke park. Vanaf het centrum van de uit de formele aanleg periode daterende Sterrenberg aan de westzijde van het park loopt een 17de-eeuwse hoofdas naar het oosten richting Koningsberg. De structuur van het Sterrenbos is, hoewel vervaagd door begroeiing, nog aanwezig. Tussen het Sterrenbos en de derde vijver ligt een kleine ovaalvormige kom, die in de 18de-eeuwse aanleg een bassin op vierkante basis is geweest. Door het park stromen twee kleine, oude waterlopen die de fontein en waterwerken voeden. Vanaf de sprengkop ten westen van de derde vijver stroomt de sprengbeek, die evenwijdig aan de bovengenoemde schuine as loopt en vervolgens in de slingerende Jagersbeek (aanleg Zocher) doorgaat naar het zuidoosten van het park om achter de schelpengalerij te eindigen. Een ander kanaaltje, de Molenbeek begint ter hoogte van de tweede vijver, gaat onder de schelpengalerij langs en mondt uit via een stroomversnelling van keien en kiezels in de slurf van de eerste vijver, waarna het door een waterval in een

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

kleine ronde kom naast de hovenierswoning wordt gestort. Opmerkelijk is dat in het concept van het park door Zocher een aantal elementen, overgebleven uit de 18de-eeuwse formele tuin -zoals de tuinkoepel en schelpengalerij- een prominente plaats bleven behouden en dat in de trant hiervan elementen werden toegevoegd, waaronder waterhuishoudkundige werken en een ornamentale schelpenwand achter de bedriegertjes. De oorspronkelijk voor de schelpengalerij geplaatste cascade met stroomgoden werd verplaatst naar de noordzijde van de derde vijver in landschapsstijl. Ten oosten van de tweede vijver bevindt zich een wildkelder die, opgebouwd uit ruwe baksteen en overgroeid door bosgrond, in tegenstelling tot de 18de-eeuwse tuinsieraden geheel niet opvalt en een romantisch, ruïneus karakter heeft. Het rosarium van L.A. Springer als verbindend element tussen oprijlaan, kasteel en oranjerie is na de verwoesting van 1945 in 1985 gereconstrueerd naar de situatie vanaf 1904.

Vanaf 1874 werd door de tuinarchitect Dirk Watez in opdracht van de eigenaar van Rosendael op het terrein van Koningsberg een plan voor aanleg in landschapsstijl en een verkavelingsplan voor villa's ten uitvoer gebracht, dat gaaf bewaard is gebleven. Met het plan werd de Smidsberg met de daarboven staande bebouwing, die eerder vooral gericht was op de aanleg direct rondom het kasteel, door slingerpaden en een doorgetrokken as ook verbonden met de Koningsberg. Het plan van Watez en de uitvoering ervan geeft de scheiding aan van het moment waarop Koningsberg met bijbehorende aanleg van een onderdeel van het buitenplaatsenpark transformeerde in een voor de gemeenschap aangelegd openbaar park. De visuele relatie met de aanleg van Rosendael bleef echter behouden en werd door het ontwerp zelfs versterkt. Het zicht vanuit het kasteel en park over het dal aan de Rosendaalse laan werd door Watez nader vorm gegeven, ondermeer door de aanleg van de nog bestaande waterpartij. Uit de topografische kaart uit ca. 1850 blijkt dat het dal met de Koningsberg als coulisse als doorzicht reeds deel uitmaakte van het door Zocher ontworpen landschapspark. De door de eigenaar van Rosendael gebouwde Torckschool uit 1842 voor de gemeenschap van Rosendael verkreeg een ornamentale kwaliteit in verband met de prominente plek in dit doorzicht. Dit gebeurde ook met de even verderop aan de Rosendaalse laan tegen de helling van de Koningsberg gelegen hoofdonderwijzerswoning Huis Heuveloord, die vermoedelijk is gebouwd omstreeks de tijd van de heraanleg in landschapsstijl van de Koningsberg door Watez. De hovenierswoning aan de slurf van de eerste vijver in het park in landschapsstijl rondom het kasteel is evenals de portierswoning en de boerderij, beiden aan de voet van de Smidsberg, onderdeel van de buitenplaats. Ten noorden van de boerderij, achter de oranjerie, is een paardenwei gelegen. Deze landschappelijke weide wordt in het noorden afgesloten door het bos dat het gehele park van Rosendael aan de noord-, west-, en oostkant omgeeft. Aan de zuidzijde vormen de Kerklaan en de Beekhuizense weg de grens van de historische aanleg.

Waardering

De HISTORISCHE TUIN-EN PARKAANLEG van Kasteel Rosendael, onderdeel van de historische buitenplaats Rosendael, is in cultuurhistorisch opzicht van algemeen belang:

- wegens de bijzondere en onregelmatige structuur van het landgoed bepaald door de natuurlijke terreinhoedanigheden;
- als duidelijk voorbeeld van een buitenplaats, met een uitgesproken historische gelaagdheid waarin de formele en landschappelijke stijl vertegenwoordigd en behouden zijn: de 19de-eeuwse landschappelijke parkaanleg en de 18de-eeuwse tuinornamenten en laangedeelten;
- als werk uit het oeuvre van de tuinarchitecten Zocher jr. en Watez;
- als uniek voorbeeld van een buitenplaats met een groot aantal waterwerken, gevoed door stromend water;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- wegens enkele unieke onderdelen: de schelpengalerij en de bedriegertjes;
- wegens de grote invloed van de parkaanleg op de aanleg van parken van Nederlandse buitenplaatsen in de 17de, 18de en 19de eeuw;
- wegens de schoonheidswaarde;
- wegens de hoge architectonische kwaliteit van het park.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Historische aanleg